

Research Article

DOI: 10.22124/jol.2024.27252.2466

University of Guilan

Iranian association of penal law

Criminal law Research
A Biannual Journal
Vol . 16, No.1, Spring & Summer 2025(Serial 31)

Criminal justice system in the torus of the case management system (CMS)1. Azim Aghababaei Taghanaki,

PhD Student in Criminal Law and Criminology, Department of Law, Faculty of Law, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran (Corresponding Author: azimaghbabaei@gmail.com)

2. Mohammad Farajiha,

Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

Submit Date:2024/04/17**Accept Date:2024/08/07****Abstract:**

Today, all judicial and administrative actions related to criminal cases are carried out in the case management system. In this research, we answer these questions in a descriptive-analytical way: what problem was the case management system created in response to, and then it traveled to Iran in response to what problem? What are the harms caused by the use of the case management system in Iran? The findings of the research indicate that the case management system was created to create transparency, increasing public trust, managing the flow of cases, creating a mechanism for easy monitoring, assessing the workload and etc. And has traveled to Iran as a result of electronic government and management movements. Despite its advantages, the septic system has disadvantages for the judicial system. After examining these damages, this article provides solutions.

Key Words: System, Case Management System, CMS, Policy Transfer, Criminal Justice System.

1. Introduction

The application of management approaches in Iran's judicial system led to the increase of the system approach to the judicial system and the use of computer systems to manage cases and referees to justice became common and sometimes mandatory. It was developed in the late 1960s and early 1970s by mental health and social service workers, before this system was widely used in the criminal justice system in today's form to manage all stages of the criminal process for use with specific criminal populations and populations released from prison in order to reduce recidivism rates and also dealing with criminal mental disorders, developmental disabilities, unemployment, homelessness, special medical conditions, domestic violence crimes, drug abuse among arrested adults and juveniles, and parolees. Today, all judicial and administrative measures related to criminal cases, from the stage of crime discovery to the execution of punishment, are carried out in the judicial system in the case management system (CMS). In the new case management system, the process of collecting, storing, retrieving, editing, archiving, viewing information, records or documents required by the judicial authority is included. It is also possible to automatically exchange data with partner judicial organizations to support prosecutions or investigations or other judicial or administrative actions. The main task of this system is to enter data related to files, process them and create output. This system is not an innovative system in Iran and it has traveled to Iran as a result of the transfer of the policies related to this system from the sending country (that is, the countries of North America and Canada). Since issues such as efficiency or effectiveness should be considered in the discussions related to the transfer of policies, it seems necessary to examine the efficiency or effectiveness (including advantages and disadvantages) of the case management system in the criminal policy of Iran. In order to examine this issue, it is necessary to examine the issue in the sending and receiving countries as well as the political atmosphere governing the societies of these two countries, which led to the selection of the case management system as a solution.

2. Methodology

In this research, we answer these questions using a descriptive-analytical method: What problem did the case management system come into existence in the country of origin and then, in response to what problem did it travel to Iran? What was the reason for choosing this solution among different solutions according to the political atmosphere ruling the society? What are the harms caused by the application of the case management system in criminal matters in the judicial system of Iran? What are the solutions to neutralize the damages caused by the extreme application of policies related to the case management system by the managers of the judiciary in criminal affairs? For this purpose, in this research, after examining the foundations of the emergence of the case management system in the sending country, the foundations and dimensions of the transfer of the case management system to Iran are discussed. Then, in order to check the efficiency and effectiveness of this system in Iran's criminal justice system, the pathology of this system in Iran's criminal justice system is discussed. Finally, the solutions to neutralize these damages are briefly examined. For this purpose, library resources have been used.

3. Results and Discussion

The findings of the research indicate that the administration of justice in North America about fifty-five years ago sought to organize pending cases and also increase the speed of proceedings in order to satisfy people and resolve disputes faster. Policy makers were looking for solutions to ensure access to justice, timely and transparent handling of criminal cases, increasing public trust in the judiciary, managing the flow of cases, creating a mechanism for easy monitoring of cases, assessing the workload, and enabling client surveys. And due to the successful experience that other institutions and organizations had gained from using information technology, the case management system was chosen as the main solution among the various solutions. According to the research conducted in the eighties in Iran, it was found that much of the duration of the proceedings was devoted to non-judicial matters, including notifying the parties of the case, inquiries, experts, etc. Also, most of the people who referred to the court had referred to the court only to pursue the case. These researches coincided with the movements related to electronicization of the government. For this reason, among the solutions provided to solve the problem, the case management system was chosen as the main solution. Although the application of the policy of the case management system has led to an increase

in the speed of proceedings, a reduction in errors, an increase in the level of accountability, easy access to the case, etc., but it has also left consequences on the judiciary.

4. Conclusions

One of the causes of negative consequences is the lack of attention to the policy transfer platforms of the CMS. The criminal system of the country is the origin of the common law and the criminal system of the country accepts the rights of the subject. There are also many other differences between these two systems. Among these consequences, we can mention the digital control and the supervision of the judges by the judges through numbers, dehumanization, closed-mindedness, numericalism, data creation due to dataism, violation of the principles of speed in proceedings, proceedings within a reasonable time, violation of the right of effective participation in the proceedings and mental exhaustion of judges and employees. In order to neutralize the consequences of using the case management system, it is possible to modify and adjust non-harmful regulations by identifying harms with proper culture. It also prevented the extreme and unprincipled use of this system through prior or posterior supervision of managers and judges, as well as predicting the guarantee of suitable executions for them.

5. Selection of References

- Aghababaei Taghanaki, A., & Kordalivand, R. (2024). Fair trial in the torus of digital managerialism of the criminal system. *Modern Technologies Law*, 5(9), 169-184. doi: 10.22133/mtlj.2023.412018.1239 [In Persisn]
- Ghasemi, R. (2015). Managerialism in Iran's Criminal Process: Rising Context, Results and Challenges, Doctoral dissertation, Tarbiat Modares University, Faculty of Law, Department of Criminal Law and Criminology .
- Gensler, S. S. (2010). Judicial case management: caught in the crossfire. *Duke LJ*, 60, 669.
- Gramckow, H. (2005). Can US-type court management approaches work in civil law systems? Experiences from the Balkans and beyond. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 11, 97-120.
- Koohi Esfahani, K., Nadjafi Abrandabadi, A. H., & Farajiha, M. (2021). Transfer of Crime Control Policy; Is It Voluntary or Coercive?. *The Journal of Islamic Law Research*, 22(2), 605-636. doi: 10.30497/law.2022.242161.3147 [In Persisn]
- Healey, K. M. (1999). Case management in the criminal justice system (Vol. 2, No. 2). US Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.
- Mohammadi, M. (2021). Investigating the systemic impact of judicial case management on the agility of the judiciary (Case Study: Arak Justice), Masters dissertation, University of Judicial Sciences and Administrative Services. [In Persisn]
- National District Attorneys Association (2018), Prosecutor Case Management System Functional Requirements, SEARCH, The National Consortium for Justice Information and Statistics.
- Rousta, R. (2017). Electronic Trial and its Effects on Fair Trial in Iran Criminal Justice, Masters dissertation, Allameh Tabatabai University, Faculty of law and political sciences, Department of Criminal law. [In Persisn]
- Visser, M., Schouteten, R., & Dijkers, J. (2019). Controlling the courts: New Public Management and the Dutch judiciary. *Justice system journal*, 40(1), 39-53. Doi: 10.1080/0098261X.2018.1539645

Citation:

Aghababaei Taghanaki, A & Farajiha, M (2025), "Criminal justice system in the torus of the case management system (CMS)", *Criminal Law Research*, 16(31), pp. 7-20.
DOI: 10.22124/jol.2024.27252.2466

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

انجمن ایرانی حقوق جزا

صفحات مقاله: ۷-۲۰

نشریه علمی

پژوهشنامه حقوق کیفری

سال شانزدهم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۴۰۴، پیاپی ۳۱

دانشگاه گیلان

مقاله پژوهشی

سامانه عدالت جنایی در جنبه سامانه مدیریت پرونده (سمپ)

۱- عظیم آقابابایی طاقانکی *

دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

✉ azimaghababaei@gmail.com

۲- محمد فرجیها

دانشیار حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۱۷

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۰۱/۲۹

چکیده:

امروزه کلیه اقدامات قضایی و اداری مربوط به پرونده‌های کیفری در سامانه مدیریت پرونده (سمپ) انجام می‌شود. در این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی به این پرسش‌ها پاسخ می‌دهیم که سامانه مدیریت پرونده در پاسخ به چه مسأله‌ای در کشور مبدأ به وجود آمده و سپس در پاسخ به چه مسأله‌ای در کشور ایران استفاده شده و آسیب‌های ناشی از کاربست سامانه مدیریت پرونده در ایران چیست؟ یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که سامانه مدیریت پرونده به منظور ایجاد شفافیت، افزایش اعتماد عمومی، مدیریت جریان پرونده، ایجاد سازوکار نظارت آسان، ارزیابی حجم کار و غیره به وجود آمده و در اثر جنبش‌های دولت الکترونیک و مدیریتی به کشور ایران انتقال یافته است. سامانه سمپ با وجود نکات مثبت، آسیب‌هایی نیز برای دستگاه قضایی دارد. این مقاله پس از بررسی این آسیب‌ها به ارائه راه‌حل می‌پردازد.

واژگان کلیدی: سامانه، سامانه مدیریت پرونده، سمپ، نقل و انتقال خط‌مشی‌ها، سیستم عدالت کیفری.

مقدمه

سیستم یا سامانه^۱ مفهومی بسیار وسیع دارد. سیستم مجموعه‌ای از اجزاء، روابط بین این اجزاء و صفات آن‌ها است. (Hall & Fagen, 2017: 81) در علم فلسفه و علوم اجتماعی سیستم‌گرایی در برابر فردگرایی و کل‌نگری قرار می‌گیرد و یکی از سه نوع رویکرد رادیکال در مطالعات و تحقیقات علوم اجتماعی را تشکیل می‌دهد. (Bunge, 2000: 147) صرف‌نظر از اختلاف نظرات در مورد اینکه بر اساس نظریه‌ی عمومی سیستم‌ها^۲، عدالت کیفری، سیستم به معنای واقعی است (Bernard & Paoline & Pare, 2005: 203) و یا اینکه اصلاً یک سیستم نیست؛ آن‌چه که مشهود است، استفاده از سامانه‌های مربوط فناوری اطلاعات^۳ در بستر فناوری اطلاعات، جهت مدیریت پرونده‌ها و مراجع قضایی از مرحله کشف جرم تا مرحله اجرای حکم (در فرایند آیین دادرسی کیفری) و حتی پس از آن در مرحله ارزیابی عملکردی شعبات دخیل در فرایند کیفری است. با توجه به دیجیتالی‌شدن^۴ زندگی روزمره افراد، این فرایند در سیستم عدالت کیفری نیز رسوخ نموده و امروزه وابستگی فزاینده دستگاه عدالت کیفری به سامانه‌های دیجیتالی غیرقابل چشم‌پوشی است (Asli, 2023: 235).

پس از گسترش رویکردهای مدیریتی^۵ در دادگستری، نگرش سیستمی به این دستگاه افزایش یافت. در این جنبش‌ها رویکرد سیستم‌نگر به فرایند کیفری، مربوط به نگرش سامانه‌مند از مرحله کشف جرم تا مرحله اجرای حکم در دادرسی کیفری مربوط می‌شود (Ghasemi, 2015: 43). پیرو رویکردهای مدیریتی و نگرش سیستم‌محور نسبت به کل دستگاه قوه قضاییه، استفاده از سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی، برای پیشبرد اهداف مدیریتی و سیستماتیک دستگاه عدالت کیفری قوت گرفت. سامانه مدیریت پرونده^۶، سامانه جامع آماری^۷، سامانه دادرسی الکترونیکی^۸، سامانه استعلامات قضایی^۹، و غیره، از جمله سامانه‌هایی هستند که در راستای اهداف مدیریت‌گرایی کیفری، در حقوق کیفری وارد گردیدند.

سامانه مدیریت پرونده در دستگاه عدالت کیفری به نظر مهم‌ترین سامانه مدیریتی رایانه‌ای در ایران محسوب می‌شود که بیشترین فعالیت رایانه‌ای قضات تحت این سامانه انجام می‌گیرد. کار اصلی این سامانه وارد کردن داده‌های مربوط به پرونده‌ها، پردازش آنان و ایجاد خروجی است. این سامانه در کنار محاسنی که برای قوه قضاییه داشته است، معایبی را نیز همراه دارد. امروزه ملاحظه می‌گردد مدیران میانی قوه قضاییه بیشتر از اینکه سامانه مدیریت پرونده را ابزاری برای افزایش کیفیت رسیدگی‌ها بپندارند، محاسبات آماری این سامانه را هدفی برای عملکرد قضات تعیین می‌نمایند.

سامانه مدیریت پرونده یک سامانه وارداتی است. سیاست‌های مربوط به سامانه مدیریت پرونده در فرایند نقل و انتقال سیاست‌های کنترل جرم^{۱۰} از کشورهای دیگر به ایران منتقل گردیده است. از آن‌جا که ملاحظه می‌گردد مطالعات مربوط به نقل و انتقال خط مشی‌ها در کنترل جرم بسیار نادر هستند (Jones et al.: 2019: 1) و در پژوهش‌های جرم‌شناسی، جرم‌شناسان بیشتر به دنبال بررسی اثربخشی سیاست‌ها^{۱۱} هستند و نه شکل‌گیری سیاست‌ها^{۱۲}؛ بررسی علل و هدف ایجاد سامانه مدیریت پرونده در کشور مبدأ

1. System

2. General System Theory

3. Information Technology (IT)

4. Digitalization

۵. مدیریت (management) دادگستری با اداره‌ی (administrate) آن متفاوت است. قدمت اداره‌ی دادگستری بیشتر از رویکردهای مدیریتی در دادگستری است و بدین معنا است که امور اداری دادگستری، از جمله مرخصی‌ها، ساعات ورود و خروج، ساعات کاری، رابطه بین کارمند و قاضی و غیره به چه نحو اداره می‌گردند.

6. Case Management System (CMS)

7. Comprehensive Statistical System (CSS)

8. Electronic Judicial System (CJS)

9. Judicial Inquiry System (CIS)

10. Crime Control Policy Transfer

11. Policies Efficiency

12. Policies Formation

و علل انتقال آن به کشور مقصد کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این در حالی است که بررسی و تحلیل موضوع توسعه در یک کشور، بدون توجه به مفاهیم مربوط به نقل و انتقال خط مشی‌ها ممکن نیست. (Dolowitz & Marsh, 2000, 21) «انتقال خط مشی‌ها» یا انتقال سیاست‌ها به معنی فرایندی است که در آن ایدئولوژی‌ها، اندیشه‌ها، رویه‌ها و خط‌مشی‌ها، از یک کشور فرستنده به یک کشور پذیرنده منتقل می‌گردد. (Newburn, 2002: 165) در فرایند نقل و انتقال سیاست‌ها، دانش مربوط به خط‌مشی‌ها و نظام‌ها، نهادها و ایده‌ها، در راستای توسعه و پیشرفت کشور دیگر، به آن کشور سفر می‌کنند. (Dolowitz & Marsh, 1996: 344) پیرو این موضوع مباحثی مانند کارایی یا اثربخشی سیاست‌های منتقل شده در کشور پذیرنده بحث می‌شود.

در این پژوهش با رویکردی متفاوت، به این پرسش‌ها پاسخ داده می‌شود که سامانه مدیریت پرونده در کجا متولد شده است؟ در فرایند نقل و انتقال سیاست‌های سامانه مدیریت پرونده، کدام یک از جنبه‌های نمادین یا محتوایی این سیاست‌ها به ایران منتقل شده است؟ مشکل یا مسأله‌ای^۱ که سامانه مدیریت پرونده در کشور فرستنده به منظور پاسخ‌گویی به آن به‌وجود آمده است و مسأله‌ای که در ایران منجر به پذیرش آن شده است چه بوده است؟ آسیب‌های وارده به سیستم عدالت کیفری در اثر کاربست سامانه مدیریت پرونده چه بوده‌اند؟ راه‌حل خنثی‌سازی آسیب‌های وارده کدامند؟

پیشینه‌ی تحقیق

آقابابائی و کردعلی‌وند (۱۴۰۳) در مقاله‌ی «دادرسی عادلانه در چنبره مدیریت گرایي دیجیتال سامانه کیفری» بیان داشته‌اند از معایب سامانه‌مندی افراطی در دستگاه قضایی این است که قضات با عملکرد کلی خود در یک بازه زمانی مشخص و با تعداد داده‌های ساخته و مختومه‌شده، ارزیابی می‌شوند و این موضوع به افزایش تمایلات مختومه‌گرایی، آمارگرایی، انسانیت‌زدایی، شتاب‌محوری در قضا و ... در فرایند کیفری منجر شده که دادرسی عادلانه را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

محمدی (۱۳۹۹) در پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد با عنوان «بررسی تأثیر سامانه مدیریت پرونده بر چابک‌سازی دادگستری‌ها (مورد مطالعه: دادگستری اراک)»، با هدف سنجش تأثیرات سامانه مدیریت پرونده قضایی بر چابک‌سازی دادگستری شهرستان اراک با روش تحقیق میدانی نتیجه گرفته است این سامانه موجب افزایش دقت پاسخگویی، سرعت پاسخگویی، انعطاف پذیری و مهارت کارکنان دادگستری می‌شود.

محمدی و یعقوبی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای تحت‌عنوان «بررسی تأثیر فناوری اطلاعات و مدیریت جهادی در ایجاد چابکی سازمانی دادگستری استان چهارمحال و بختیاری» با روش میدانی نتیجه‌گیری نموده‌اند که فناوری اطلاعات و مدیریت جهادی بر چابکی سازمانی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

فره‌وشی (۱۳۹۷)، در مقاله‌ی نشریه‌ای دو صفحه‌ای به نام «نسل جدید سیستم مدیریت پرونده CMS در دادگاه‌های اروپا» به بررسی نسل جدید سامانه‌های مدیریت پرونده در دادگاه‌های اروپا پرداخته و نتیجه‌گیری نموده است که بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در نظام قضائی و تکمیل و به روزرسانی دادرسی الکترونیکی به معنای خاص آن، گامی مهم در جهت ارتقای کارآمدی قضایی، دستیابی به عدالت و افزایش اعتماد و رضایت عمومی است.

یک مقاله‌ی دو صفحه‌ای تحت عنوان «کیفیت مدیریت پرونده (CMS) در نظام قضایی کره جنوبی» در نشریه تحولات قضایی که در سال‌های (۱۳۹۶-۱۳۹۷) به چاپ رسیده است، به بررسی سیستم مدیریت پرونده در نظام قضایی کره جنوبی پرداخته است و نتیجه گرفته است که استفاده از سامانه مدیریت پرونده موجب کاهش هزینه‌های طرفین دعوی و افزایش دسترسی به خدمات دادگاه و توانمندسازی قضات در اتخاذ تصمیمات دقیق‌تر و در نهایت موجب افزایش سطح کارآمدی دادگاه‌ها می‌شود.

باقری (۱۳۹۵) در پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد با عنوان «تأثیر سامانه مدیریت پرونده قضایی بر سلامت اداری دادگستری کل استان همدان» با روش میدانی نتیجه گرفته است سامانه مدیریت پرونده بر شفافیت فرایند و مراحل ارائه خدمات الکترونیک،

کنترل و نظارت‌های آنلاین خدمات الکترونیک و کاهش میانگین زمان رسیدگی به پرونده‌های تأثیر داشته و موجب ارتقای سطح سلامت اداری دادگستری همدان گردیده است.

قاسمی کهریزسنگی (۱۳۹۴) در بخشی از رساله‌ی دکتری با عنوان «مدیریت‌گرایی در فرایند کیفری ایران: بسترهای ظهور، پیامدها و چالش‌ها»، یکی از جلوه‌های مدیریت‌گرایی کیفری را استفاده از سامانه‌های رایانه‌ای همچون سامانه مدیریت پرونده معرفی نموده و به بررسی این سامانه پرداخته است.

ناظری (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی تأثیر بکارگیری سیستم مدیریت پرونده قضایی CMS در بهبود فرایند دادرسی کیفری مطالعه موردی: مجتمع قضائی امام خمینی ره مشهد» با روش میدانی به این نتیجه دست یافته است که سامانه مدیریت پرونده موجب افزایش بهره‌وری از طریق تأثیر بر عوامل ارتقای ضریب اختتام پرونده، کاهش زمان رسیدگی و وقت دهی، کاهش زمان دسترسی به اطلاعات پرونده، بهبود کیفیت ارائه خدمت، کاهش خطا و بالا رفتن نظم و انضباط کاری شده است.

هاشمی و یوسفی (۱۳۹۴) در مقاله‌ی «بررسی تأثیر مکانیزه شدن نظام قضایی بر رضایت شغلی کارکنان و رضایت‌مندی ارباب رجوع در دادگستری کل استان کرمانشاه» با روش میدانی به راستی‌آزمایی این ادعا پرداخته‌اند که مکانیزه شدن نظام قضایی بر رضایت شغلی کارمندان و رضایت‌مندی مراجعه‌کنندگان افزوده است. نتیجه‌ی تحقیقات میدانی و آماری ایشان این ادعا را تأیید نموده است.

پورجباری ماسوله (۱۳۸۸) در پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد خود تحت عنوان «ارزیابی کاربرد نظام مدیریت پرونده‌ی قضایی در فرایند دادرسی کیفری ایران» نتیجه‌گیری نموده است این سامانه می‌تواند موجب افزایش سرعت در رسیدگی‌ها، افزایش میزان دسترسی به عدالت، کنترل یا مدیریت بهتر مجرمان خطرناک و افزایش رضایت مراجعین به دادگستری گردد.

هیچ یک از پژوهش‌های فوق‌الذکر به بسترهای ایجاد، و بسترهای نقل و انتقال و آسیب‌شناسی ناشی از انتقال و کاربست سامانه مدیریت پرونده و همچنین به طور مخصوص به آسیب‌شناسی سامانه مدیریت پرونده در دادگستری کیفری نپرداخته است. در پژوهش حاضر به این مهم پرداخته شده است.

۱. بسترهای پیدایش سامانه مدیریت پرونده

به نظر می‌رسد اولین سامانه‌های مدیریت پرونده در سامانه عدالت جنایی برای مجرمان محکوم به مجازات‌های اجتماع‌محور (مجازات‌های جایگزین حبس) و یا زندانیان سابق که از زندان آزاد شده و به اجتماع بازگشتند طراحی شدند تا امکان بررسی و مدیریت نسبت به مجرمان به نحو کامل و سریع به وجود بیاید. (Healey, 1999: 1) در واقع قبل از اینکه این سامانه در سیستم عدالت کیفری، به نحو گسترده برای مدیریت کلیه مراحل فرایند کیفری به کار گرفته شود، در اواخر دهه ۱۹۶۰ و ابتدای ۱۹۷۰ توسط کارکنان بهداشت روانی و خدمات اجتماعی توسعه یافت تا برای جمعیت‌های کیفری خاص و جمعیت آزاد شده از زندان، به منظور کاهش نرخ تکرار جرم و همچنین رسیدگی به اختلالات روانی مجرمین، ناتوانی‌های رشدی، بیکاری، بی‌خانمانی، شرایط خاص پزشکی، جرائم خشونت خانگی، سوء مصرف مواد مخدر در میان دستگیرشدگان بزرگسال و نوجوانان و آزادی‌های مشروط مورد استفاده قرار گیرد. (Healey, Ibid) برخی بیان داشته‌اند که سامانه مدیریت پرونده (به شکل امروزی) ابتدا در کشورهای اروپایی ایجاد و برنامه‌ریزی شده است. (Farah Vashi, 2018: 22)

لیکن به نظر می‌رسد این سامانه اولین بار در کشورهای آمریکای شمالی و کانادا ایجاد و سپس به کشورهای اروپایی منتقل گردیده است. (Gramckow, 2005: 98) در سامانه نوین مدیریت پرونده، فرایند جمع‌آوری، ذخیره، بازیابی، ویرایش، بایگانی، مشاهده اطلاعات، سوابق یا اسناد مورد نیاز مقام قضایی گنجانده شده است. علاوه بر این، امکان تبادل خودکار داده‌ها با سازمان‌های شریک قضایی برای حمایت از تعقیب یا تحقیق یا سایر اقدامات قضایی یا اداری به وجود آمده است. (National District Attorneys Association, 2018: 5)

سامانه مدیریت پرونده در راستای اهداف مدیریتی مدیران دادگستری و به سفارش آنان ایجاد شده است. لزوم مدیریت عموم مراجعه‌کنندگان به دادگستری و همچنین پرونده‌های مربوط به این اشخاص منجر به پیدایش و گسترش رویکردهای مدیریت‌گرایی و مدیریت عمومی نوین در سامانه عدالت جنایی گردیده است. (Aghababaei Taghanaki, & Kordalivand, 2024: 170) در رویکرد مدیریت عمومی نوین بر دادگستری، فرض بر این است که دادگستری - به عنوان یک ارگان دولتی - با شرکت‌های خصوصی تفاوت چندانی نداشته، مانند شرکت‌های خصوصی از لحاظ مالی و نیروی کار محدود است و همچنین نیاز به تولید نتایج دارد. فلذا می‌توان اقدامات این ارگان دولتی را به عملاً کمی و بهینه کرد. (Buffet & Camus & Rigal, 2019: 2) هدف مدیریت عمومی نوین، بالابردن سطح شفافیت و پاسخگویی در خدمات عمومی و افزایش کمی و کیفی خدمات عمومی است (Visser & Schoutetena & Dikkers, 2019: 40). صرف‌نظر از اینکه کدام رویکرد مدیریتی منجر به ایجاد سامانه مدیریت پرونده کیفری در کشور فرستنده گردیده است، قدر متیقن، ایجاد این سامانه در اثر تلاقی رویکردهای مدیریتی و فضای دیجیتال می‌باشد.

در بستر سیاست جنایی یک کشور، سیاست‌گذاری‌ها در اثر بروز یک مسأله و انتخاب یک راه‌حل از بین راه‌حل‌های متعدد موجود با توجه به فضای سیاسی موجود انجام می‌شوند. در واقع بسترهای سیاسی موجود موجب تلاقی یک راه‌حل با مسأله موجود گردیده و کنار گذاشته شدن راه‌حل‌های دیگر می‌گردد. پس از مدیریت‌گرایی در کشورهای آمریکای شمالی و کانادا، مشکلاتی از جمله وجود پرونده‌های معوق بسیار و همچنین نارضایتی مردم از کند بودن رسیدگی‌های قضات به پرونده‌ها جلوه‌گرتر شد. در واقع مدیریت دادگستری به دنبال سر و سامان دادن به پرونده‌های معوق و همچنین افزایش سرعت رسیدگی به منظور جلب رضایت مردم، و حل و فصل سریع‌تر اختلافات بود. حدود پنجاه و پنج سال پیش در این کشورها جهت ایجاد اطمینان در دسترسی به عدالت، رسیدگی به موقع و شفاف به پرونده‌های کیفری، افزایش اعتماد عمومی نسبت به دادگستری، مدیریت جریان پرونده، ایجاد ساز و کار نظارت آسان بر پرونده‌ها، ارزیابی حجم کار و امکان‌سازی نظرسنجی مراجعین، مدیران دستگاه قضایی به دنبال حل مسأله بودند. (Gramckow, 2005: 98) پیرو این مسأله راه‌حل‌هایی نیز برای آن در نظر گرفته شد. که در نهایت سامانه مدیریت پرونده به عنوان راه‌حل^۱ اصلی برگزیده شد.

علت انتخاب سامانه سمپ در میان راه‌حل‌های فراوان پیش روی مدیران دادگستری را می‌توان در تجربه موفق استفاده از فناوری اطلاعات در سایر ارگان‌ها و سازمان‌ها دانست. استفاده از فناوری اطلاعات روش‌های سریع و آسان‌تری را از طریق داده‌های نامحدود جایگزین روش‌های سنتی و کند کرده است. (Sardari & Azim Zadegan, 2004: 2) در سازمان‌ها، کاربری فناوری اطلاعات سه مرحله را طی نموده بود، اول، سیستم مکانیزه اداری^۲، دوم، اتوماسیون اداری^۳ و سوم، دولت (یا دادگستری) الکترونیک. غایت حاکمیت فناوری در یک سازمان، دولت الکترونیک بوده و به معنای کاربری فناوری اطلاعات، فضای سایبر و دیجیتال در یک ارگان دولتی به منظور ارائه خدمات بهتر برای بالابردن بهره‌وری و بهبود اطلاعات و خدمات به شهروندان است. (Nobakht & Bakhtiyari, 2008: 14) فلذا سامانه مدیریت پرونده، در فضای سیاسی، تجربه لذت‌بخش استفاده از فضای دیجیتال و فناوری اطلاعات، تحت لوای دولت الکترونیک را ممکن می‌ساخت و بدین جهت به عنوان پیشنهادی در راستای دستیابی به اهداف پیش‌گفته در نظر گرفته شد.

1. Solution
2. Organization Mechanization System
3. Organization Automation

۲. بسترها و ابعاد انتقال سامانه مدیریت پرونده به ایران

در خصوص انتقال خط مشی‌های سامانه مدیریت پرونده از آمریکا به ایران، صرف نظر از تفاوت سیستم‌ها (کامن‌لا و حقوق موضوعه) جنبش‌های مدیریت‌گرایانه و نیاز به افزایش سرعت در رسیدگی‌ها، تعیین تکلیف پرونده‌های معوق و همچنین کاهش هزینه در رسیدگی‌ها شباهت‌هایی محسوب می‌گردد که زمینه‌ساز انتقال سیاست‌های مربوطه گردید.

در کشور ایران کاربست دولت الکترونیک در قالب طرح تکفا، در سال ۱۳۸۱، به تصویب هیأت وزیران رسید. بر اساس گزارش اجرای تصویب‌نامه شماره ۷۲۲/۱۳ مورخ ۸۱/۴/۲۲ شورای عالی اداری موضوع تحقق دولت الکترونیک شورای عالی اداری مصوبه هیأت وزیران را در مهر ماه ۱۳۸۲ تصویب نمود و به موجب سند فرابخشی (ویژه) بهینه‌سازی تشکیلات دولت و ایجاد دولت الکترونیک سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی با همکاری سایر دستگاه‌ها مسئول تحقق و هدف‌گذاری در این زمینه شد.

پیش از راه‌اندازی سامانه مدیریت پرونده قضایی در ایران، مطالعاتی به منظور اصلاح قوه قضاییه صورت پذیرفت. ضمن یک تحقیق آماری مشخص گردید که میانگین مدت رسیدگی به پرونده‌ها در مجتمع قضایی شمیران ۲۶۷ روز (بیشترین ۱۳۵۲ و کمترین ۱۰ روز) بوده و بیش از پنجاه درصد از زمان رسیدگی به پرونده به امور غیرقضایی از جمله ابلاغ به اشخاص پرونده، استعلام‌ها، کارشناسی‌ها و موضوعاتی از این قبیل اختصاص داده شده است. (Judiciary reform studies, vol. 10, 45 as cited in) (Mohammadi, 2021: 26) به موجب این مطالعات همچنین مشخص شد که مراجعه‌کنندگان به این مجتمع، به طور میانگین، ۶۳۳ نفر در روز بوده که بیش از پنجاه درصد از این اشخاص صرفاً برای پیگیری و اطلاع از روند پرونده به این مجتمع مراجعه می‌کردند. (Judiciary reform studies, Ibid as cited in Mohammadi, Ibid)

به موجب طرح توسعه قضایی شورای عالی توسعه قضایی در سال ۱۳۸۱ پیرو جنبش‌های مربوط به دولت الکترونیک و همچنین به منظور ایجاد اصلاحات در دستگاه قضایی و استفاده از فناوری اطلاعات در فرایندهای قضایی، استفاده از سامانه مدیریت پرونده مد نظر قرار گرفت. (طرح توسعه قضایی، شورای عالی توسعه قضایی، ۱۳۸۱: ۳) در کشور ایران، سامانه مدیریت پرونده پیرو مشکلاتی از قبیل نقصان در ارائه خدمات و وظایف محوله، تراکم تشکیل پرونده، رشد جمعیت و بالا رفتن سطح آگاهی و توقع افراد جامعه، طولانی شدن روند دادرسی (اطاله دادرسی)، مفقود شدن برخی از اوراق پرونده، ناتوانی و ضعف در تهیه گزارش‌های مختلف، کاهش کیفیت ارائه خدمت و بهره‌وری نامطلوب، از میان راهبردهای دیگر گزینش و اجرایی شد. (Hashemi & Yosefi, 2015: 197) استفاده از این سامانه برای اولین بار در سال ۱۳۸۱ مطرح شد و در سال ۱۳۸۲ نسخه پیش‌نمایش آن آماده و استفاده از نسخه اجرایی آن در سال ۱۳۸۴ در مجتمع قضایی عدالت عملیاتی شد. (Farah Vashi, 2018: 22)

شاید بتوان علت انتخاب این سیاست از بین کلیه سیاست‌ها را در مزایای خاص این سیستم پنداشت. البته فضای سیاسی حاکم در دهه هشتاد نیز بر این موضوع بی‌تأثیر نبوده است. در سال‌های اولیه دهه هشتاد، سیاست‌های کلان کشور، در راستای الکترونیکی شدن دولت، تدوین و تصویب می‌شدند و از آنجایی که قوه قضاییه نیز یکی از قوای حاکمیتی و دولتی در معنای عام محسوب می‌شود، در فضای این جنبش‌ها قرار گرفته و ناگزیر به پذیرش سیاست‌های حاکم شد. جنبش‌های مدیریت‌گرایی نیز بی‌تأثیر در پذیرش سامانه سمپ به عنوان راه‌حل نبودند. همان‌گونه که پیشتر بیان شد بسیاری از رویکردهای مدیریتی حاکم بر دادگستری با الهام از علم مدیریت بازرگانی شکل گرفته و همانطور که در دنیای تجارت امروزی، فناوری اطلاعات بستری برای انجام امور بازرگانی است، در دستگاه قضایی نیز به منظور تسهیل در انجام وظایف ذاتی و انجام فرایندهای قضایی نیاز به بسترسازی سایبری و اطلاعاتی در فضای سایبری به چشم می‌خورد. (Hashemi & Yosefi, 2015: 198)

به منظور منظم‌سازی فرایند نقل و انتقال خط‌مشی‌ها باید سه جریان را مد نظر قرار داد. اول، جریان مربوط به مسأله یا مشکل، دوم، جریان مربوط به خط مشی یا راه حل و سوم، جریانات مربوط به فضای سیاسی موجود که موجب می‌گردد از بین همه راه‌حل‌های موجود، مشکل با راه‌حلی که الان به کار بسته شده است تلاقی یابد. (Kingdon, 1997) همانند همه‌ی انتقالات خط‌مشی‌های کنترل جرم، سامانه مدیریت پرونده نیز نه در قالب یک رویداد بلکه در قالب یک فرایند، از کشور فرستنده به ایران منتقل شده است. (Jones & Newburn, 2002: 180) از منظر فرایندی می‌توانیم مسأله را وجود پرونده‌های معوق بسیار و عدم

رعایت اصل سرعت در رسیدگی‌های کیفری و هزینه‌های هنگفت دستگاه عدالت کیفری در راستای رسیدگی به بزه‌ها و همچنین فضای سیاسی تحت تأثیر ظهور رویکردهای مدیریت دولتی نوین و رویکردهای مربوط به دولت الکترونیک^۱، دانست. به نحوی که سیاستمداران را بر آن داشت تا سامانه مدیریت پرونده را به عنوان یک راه حل برای مشکلات پیش گفته برگزینند. فرایند انتقال سامانه مدیریت پرونده به کشور ایران یک فرایند اختیاری بوده است نه اجباری. زیرا در فرایند داوطلبانه‌ی نقل و انتقال سیاست‌ها، کشور پذیرنده، مختارانه، در راستای پاسخ به یک مشکل، در صدد تقلید از روش‌هایی است که دیگر کشورها استفاده کردند (Rose, 1991: 3) و در فرایند اجباری، علت انتقال، فشار عامل بیرونی یک نظام سیاسی است (Koochi, Esfahani et al., 2021: 619).

بعد دیگر در بررسی نقل و انتقال خط مشی‌ها، بعد محتوا یا نماد است. در این بعد بررسی می‌گردد که کدام یک از جنبه‌های ماهوی یا نمادین خط مشی مورد بررسی به کشور پذیرنده وارد شده است. با توجه به رسالت اولیه و بسترهای ظهور و پیدایش سامانه مدیریت پرونده در کشور فرستنده سیاست‌های مربوط به این سامانه به کشور ایران، فضای سیاسی موجود در آن کشورها، مشکلاتی که در ایران منجر به پیشنهاد سامانه مدیریت پرونده به عنوان راه حل گردیده‌اند، مزایای این راه حل نسبت به راه‌حل‌های موجود دیگر و غیره، ملاحظه می‌گردد که در فرایند نقل و انتقال سیاست سامانه مدیریت پرونده به کشور ایران، صرفاً پوسته‌ای از این سیاست به کشور ایران منتقل شده است و فرایند نقل و انتقال آن صرفاً یک فرایند نمادین است و نه ماهیتی. حتی اگر از نظر محتوایی نیز مؤلفه‌هایی مورد مشاهده قرار گیرد، صرفاً فرع مسأله است و نه اصل آن. به نظر می‌رسد سامانه مدیریت پرونده پس از ورود به کشور ایران از رسالت خود خارج شده و به ابزاری برای کنترل‌گری بیشتر تبدیل گردیده است. هرچند در کنار کنترل‌گری به ایجاد سرعت و کاهش هزینه‌ها هم توجه دارد اما ملاحظه می‌گردد که در ایران در این زمینه نیز افراط و تفریط وجود دارد.

۳. آسیب‌شناسی سامانه مدیریت پرونده در سیستم عدالت کیفری ایران

برخی از پژوهشگران معتقدند که مزایای استفاده از سامانه مدیریت پرونده عبارتند از: «تسهیل زمینه ایجاد ارتباط بین شعب، کاهش خطا و افزایش دقت در انجام کار، تسریع در پاسخگویی به ارباب رجوع، ارائه آمارهای مختلف در کمترین زمان ممکن، ایجاد مکانیزم پیگیری و نظارت بر کار، افزایش کیفیت ارائه خدمت، ایجاد زمینه کپی‌برداری آسان از پرونده، سهولت در دستیابی به اطلاعات پرونده در کمترین زمان ممکن، فراهم ساختن بستر ایجاد پرونده دیجیتال و بایگانی الکترونیک، فراهم ساختن بستر نظارتی عالی برای مسئولان در تمامی سطوح» (Hashemi & Yosefi, 2015: 198) البته مشکلاتی نیز در این باره به چشم می‌خورد که عبارتند از: (۱) نبود زیربنای حقوقی جامع و مانع، (۲) عدم کفایت امکانات، (۳) مشکلات امنیتی شبکه، (۴) عدم آشنایی بخش عمده‌ای از قضات و کارمندان با فضای سایبری، (۵) عقب‌ماندگی دستگاه قضایی نسبت به ورود تجهیزات و فناوری‌های نوین. (Nobakht & Bakhtiyari, 2008: 16-17) افزایش دغدغه‌های دیجیتالی، آمارگرایی و مختومه‌گرایی هرچند در تسریع رسیدگی‌ها فایده‌بخش بودند، لیکن، نمی‌توان مدعی بود که در تأمین ارزش‌های حقوق بشری در مهلت معقول در رسیدگی‌های کیفری نیز موفق عمل کرده‌اند (Ghasemi, 2015: 186). برخی از آسیب‌های ناشی از ورود سامانه مدیریت پرونده در نظام قضایی ایران به شرح ذیل بیان خواهد شد.

۳.۱. کنترل‌گری و نظارت بر قضات با اعداد و ارقام

مدیران معتقدند که در راستای شفافیت‌سازی در پروسه کیفری استفاده از سامانه مدیریت پرونده مفید جلوه می‌نماید. لیکن به نظر می‌رسد استفاده از این سامانه‌ها، صرف نظر از شفاف‌سازی، تمایل به کنترل و نظارت افراطی بر قضات را بر اساس اعداد و ارقام و آمارها ایجاد کرده است. به نظر می‌رسد سیاست‌های سامانه مدیریت پرونده در برخی از کشورها و دموکراسی‌های جدید در تضاد با اصول بنیادین حقوقی و همچنین مقررات و رویه‌های موجود باشند. (Gramckow, 2005: 98) کشور ایران نیز از این مورد

مستثنا نیست. سبک نظارت و مدیریت پرونده‌ها در حال حاضر بیشتر از آن که کیفی باشد کمی است. در چنین مواردی قضات در اختیار داده‌ها قرار خواهند گرفت نه داده‌ها در اختیار قضات.

از نظر روانشناسی، زمانی که انسان نتیجه‌ای بیشتر از آن چه که مد نظر او بوده است را دریافت دارد، حالت خوشی خاصی را تجربه می‌کند که علت آن را ترشح دوپامین در مغز انسان بیان می‌دارند. (Lieberman & Long, 2018) دوپامین همان هورمون شادی است. فرایند ساده‌سازی نظارت بر عملکرد قضات در پرونده‌ها، با توجه به اینکه مدیران احساس می‌کنند کلیه پرونده‌ها تحت سیطره ایشان است و با یک کلیک می‌توانند از نظر آماری سرنوشت کلیه پرونده‌ها و شعبات را بررسی نمایند، خوشایندی خاصی را در مدیران ایجاد می‌نماید. اما این موضوع برای سیستم عدالت کیفری مضر محسوب می‌شود. چراکه تمایل به آمارگرایی و سامانه‌گرایی را در مدیران افزایش می‌دهد. در واقع هرچند سامانه مدیریت پرونده برای خدمت به حقوق به وجود آمده است (Pourjabbar Masouleh, 2010: 2) اما به ابزاری برای حکومت مدیران بر قضات از نوع حکومت با اعداد تبدیل شده است. (Buffet & Camus & Rigal, 2019: 2-3) آمارگرایی و سامانه‌گرایی مدیران، موجب تمرکز آنان بر جنبه‌های سیستماتیک و غیرانسانی و اجتماعی پرونده‌ها می‌شود. درحالی که جرم یک پدیده انسانی-اجتماعی است و این موضوع سبب می‌شود که سامانه‌ای که به عنوان ابزار برای دستیابی به اهداف برنامه‌ریزی گردیده است خود به هدف تبدیل گردد و یا اینکه رأساً اهداف سامانه‌مند تعریف کند!

۳.۲. انسانیت‌زدایی، مختومه‌گرایی و عددگرایی

در سامانه مدیریت پرونده مهندسان رایانه در تلاش هستند تا مفاهیم را به صفر و یک تبدیل کرده و در یک فرایند ساده‌سازی برخی از فاکتورها را نادیده گرفته و برخی فاکتورهای دیگر را بیش از آن چه باید مورد توجه قرار گیرند مورد توجه قرار می‌دهند. به عنوان مثال در سامانه مدیریت پرونده، هر پرونده صرف نظر از انسان‌های دخیل در امر کیفری در آن پرونده یا صرف نظر از مشکل اجتماعی که در آن پرونده مطرح شده است صرفاً یک عدد در نظر گرفته می‌شود. و اهداف سامانه در مختومه شدن این عددها است. این در حالی است که خروجی این سامانه که همان مختومه شدن پرونده محسوب می‌گردد ارتباط بسیار نزدیکی با جان، مال، آزادی و حیثیت افراد دارد. در دادگستری هدف احقاق حق و اجرای عدالت است و چطور می‌توان عدالت را با اعداد و ارقام ریاضی تعریف نمود.

مهندسان برای ساده‌سازی موضوع، مفاهیم کیفی را به اعداد تبدیل می‌کنند تا تجمیع اطلاعات زیاد، در نمایشگر آسان‌تر گردد. به عنوان مثال در سامانه سمپ در زمان ارزشیابی شعبات از منظر ابلاغ الکترونیکی، صرفاً کسر تعداد ابلاغ‌های الکترونیکی به تعداد کل ابلاغ‌ها اعم از ابلاغ‌های غیرالکترونیکی و الکترونیکی مورد توجه قرار می‌گیرد و اینکه آیا شخصی که به ایشان ابلاغ الکترونیکی نشده است در سامانه ثنا ثبت نام دارد یا خیر مورد توجه قرار نمی‌گیرد. از آن جایی که ثبت یا عدم ثبت نام در سامانه ثنا خارج از اراده‌ی شعبه ابلاغ‌کننده می‌باشد، در ارزشیابی شعبات، شعبه با امری مورد قضاوت و ارزشیابی قرار می‌گیرد که خارج از اراده‌اش است.

در فعالیت‌ها و ارزیابی‌های سیستمی، بسیاری از جنبه‌های قضاوت، کدگذاری شده‌اند. (van Dijck, 2014: 199) سامانه مدیریت پرونده در فرایند ساده‌سازی^۱ پرونده، ضمن فرایند کدگذاری، اطلاعات خاصی از پرونده را صرفاً در نظر می‌گیرد و در غایت مؤلفه‌های خاصی از پرونده از جمله جنبه انسانی و جنبه اجتماعی پرونده را نادیده گرفته و آن را به زبان ریاضی با اعداد و ارقام بیان می‌سازد. بیان شد یکی از علت‌های گزینش سامانه مدیریت پرونده به منظور رفع مشکلات موجود در دستگاه قضایی در دهه هشتاد، سیاست‌های مدیریت‌گرایانه‌ی کیفری بود. مدیریت‌گرایی‌های کیفری با الهام از علم مدیریت بازرگانی طرح‌ها و ایده‌هایی را در دستگاه قضایی مطرح ساختند (Danayi Fard & Alizadeh Thani, 2011: 20) که با رسالت دستگاه قضایی تا حدودی در تعارض یا تضاد می‌باشد. عدالت، به عنوان رسالت دستگاه قضا، مفهومی کیفی است؛ و قابل بررسی با طرح‌ها و الگوهای سود و زیان

مدیریت بازرگانی نیست. سامانه مدیریت پرونده از دو جنبه به پرونده‌ها سر و سامان می‌دهد. اول، جنبه قضایی و دوم، جنبه مدیریتی. به نظر می‌رسد مداخلات غیرقضایی گاهی اوقات موجب ایجاد نگرانی و امکان سوگیری‌های شخصی و مدیریتی در پرونده را برای قاضی رسیدگی‌کننده به پرونده ایجاد می‌نمایند. (Hughes & Bryden, 2017: 849) الگوهای سود و زیان در علم مدیریت بازرگانی با اعداد و ارقام بیان می‌شوند این در حالی است که عدالت قابل تعریف با اعداد و ارقام نمی‌باشد! عدالت مفهومی کیفی است نه کمی.

۳.۳. داده‌سازی ناشی از داده‌گرایی

داده‌گرایی از منظر برخی جامعه‌شناسان یک دید ایدئولوژیک است و بدین معنی است که «جریان اطلاعات»، همان «خیر محض» است. (Harari: translated by Zahra Aali, 2018: 456) داده‌گرایی، به داده‌سازی جذابیت می‌بخشد. (Aghababaei, 2023: 174) Taghanaki, & Kordalivand, 2023: 174 شرایط اقتصادی و ارزشیابی قضاات به سامانه مدیریت پرونده گره خورده است. به همین دلیل تمایل به داده‌گرایی و داده‌سازی در سامانه سمپ افزایش می‌یابد. ایجاد پیوند بین شرایط اقتصادی و همچنین ارزشیابی قضاات، پیوند خطرناکی است که قضاات را وارد فرایند هزینه-فایده نسبت به فرایند کیفی و نفع شخصی یا سازمانی خواهد نمود.

۳.۴. نقض اصل سرعت در رسیدگی و اصل رسیدگی در مهلت معقول

سامانه مدیریت پرونده در آمریکا در دهه ۱۹۷۰ ایجاد شد و عمده توجیه آن نیز کمک به مدیریت‌گرایی در دستگاه قضایی به منظور سرعت بخشیدن به فرایند رسیدگی، جلوگیری از تأخیرات ناموجه و همچنین کاهش هزینه‌های دادگستری بود. لیکن برخی پژوهش‌ها در سال ۲۰۱۰ نشان می‌دهد که این دستگاه در دستیابی به اهداف پیش‌گفت موفق عمل نکرده است. (Gensler, 2010: 699) در کشور ایران نیز مهلت رسیدگی‌ها و سرعت رسیدگی‌ها پس از ورود سامانه مدیریت پرونده دستخوش تغییر شده‌اند. با توجه به اینکه مختومه‌سازی پرونده‌ها و یا به تعبیری آمار نمودن آن‌ها به یک هدف در سامانه مدیریت پرونده تبدیل شده است و ارزشیابی قضاات بر مبنای حجم مختومه‌ها سنجیده می‌شود، اصل سرعت در رسیدگی جای خود را به اصل شتاب! در رسیدگی داده است. این در حالی است که رسیدگی‌های کیفی باید در یک مهلت زمان معقول انجام پذیرند. این مدت زمان معقول از دو بازه محدود است، اول، نباید رسیدگی‌ها با سرعت بسیار زیاد یا به تعبیری شتاب انجام پذیرد (Rousta, 2017: 67) و دوم، نباید از بیشتر یک مدت زمان معقول به تأخیر بیفتد (Hopwood, 2014: 710).

۳.۵. نقض حق مشارکت فعال در رسیدگی‌ها

حق مشارکت فعال، زیرمجموعه‌ای اصل انصاف مذکور در بند الف ماده ۶ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر مورد بررسی قرار می‌گیرد. (Stoykova, 2023: 5) با توجه به اینکه در سامانه مدیریت پرونده حضور یا عدم حضور مراجعه‌کنندگان برای مدیریت پرونده تفاوتی ایجاد نمی‌نماید، قضاات متمایل به رسیدگی‌های لایحه‌محور گردیدند و بنابراین حق مشارکت فعال در رسیدگی‌ها نقض می‌گردد.

۳.۶. آسیب‌های روانی بر نیروی انسانی قوه قضائیه

سامانه مدیریت پرونده خطرناک جلوه می‌کند، زیرا قضاات را مجبور می‌سازد در فرضی که داده‌های ناکافی در پرونده موجود است، تصمیمات منطقی گرفته و پرونده را مختومه سازند. (Gensler, 2010: 743) این موضوع فشار روانی بر قضاات را افزایش داده و سلامت روانی قضاات را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. این در حالی است که در نظام قضایی علوی، آن حضرت (علیه‌السلام) به سلامت نفس و پاکیزگی روح و روان قضاات و برطرف نمودن نیازهای مادی و معنوی آنان، اهتمام ویژه‌ای داشته و در فرایند ارزیابی هم، نه

به مهارت‌های سیستمی و مختومه‌سازی پرونده؛ بلکه به مهارت‌های قضایی و علمی و تقیدات شرعی قضات توجه داشته‌اند. (Parhizkari, 2021: 28-29) در ارکان نظام قضایی، نیروی انسانی مهمترین رکن نظام قضایی است. (7: Parhizkari, 2021) درست است که سامانه مدیریت پرونده برای کاهش هزینه‌های مالی دادگستری طراحی گردیده است؛ ولیکن باید دقت داشت تخدیش سلامت روان قضات به مراتب ضرر سنگین‌تری نسبت به هزینه‌های مادی مربوط به فرایند کیفری بر پیکره‌ی دادگستری وارد خواهد نمود.

۳.۷. امکان نقض گسترده‌ی حریم خصوصی مراجعان به دادگستری

در سامانه مدیریت پرونده، اطلاعات دسته‌بندی شده و با دسترسی آسان جمع‌آوری شده‌اند. فلذا در صورت دسترسی اشخاص غیرمجاز به این سامانه، اطلاعات بسیار گسترده‌ای در اختیار اشخاص متجاوز قرار خواهد گرفت. به منظور مقابله با چنین پدیده‌ای باید تدابیر امنیتی و حفاظتی باید نسبت به سامانه سمپ تقویت گردند. داده‌های پرونده‌ها از زمره اطلاعات شخصی و بخشی از حریم خصوصی اشخاص است. دسترسی غیرمجاز به اطلاعات در اثر ضعف سیستم امنیتی موجب تضییع حق بر محرمانه بودن داده‌ها و تجاوز به حریم خصوصی اشخاص خواهد شد. و اعتماد مردم نسبت به دستگاه قضایی را کمرنگ خواهد کرد.

۴. راه حل خنثی‌سازی آسیب‌های سامانه مدیریت پرونده

شاید استدلال گردد که مزایای استفاده از سیستم مدیریت پرونده از معایب آن بیشتر است (Gensler, 2010: 744) لیکن آیا امکان بهبود شرایط وجود ندارد؟ حال که پژوهش‌های موجود مشخص می‌سازد که سامانه مدیریت پرونده چه آسیب‌هایی دارند، بررسی راه‌حل‌ها و همچنین کاربست آن‌ها می‌تواند بستری برای افزایش کارایی سامانه مدیریت پرونده و افزایش رضایت‌مندی قضات، کارمندان دادگستری، وکلا، مراجعین به دادگستری و سایر بازیگران عرصه عدالت کیفری، فراهم سازد. در ادامه به برخی از راه‌حل‌ها اشاره می‌شود.

۴.۱. اصلاح و تنظیم‌گری

آن‌چه مشهود است، این است که سامانه مدیریت پرونده نیازمند اصلاح است. (Farah Vashi, 2018: 22) بدین منظور اصلاح سیستم، تنظیم‌گری و مقررگذاری کارآمدتر در این سیستم باید مد نظر قرار گیرد. تنظیم‌گران و اصلاح‌طلبان سیستم مدیریت پرونده‌ی موجود باید دقت داشته باشند که اصلاحات این سامانه، فقط تابعی برای یافتن تکنیک‌های بهتر مدیریت پرونده و یا حتی واداشتن بازیگران مربوطه به استفاده مؤثرتر از تکنیک‌های موجود و یا حتی مقررگذاری‌های جدید نیست، بلکه اصلاحات، مدیریت پرونده لزوماً مستلزم بازنگری در انتخاب‌های سیاستی است که اساس اتکای ما به مدیریت پرونده است. (Gensler, 2010: 744) بنابراین به منظور اصلاح شرایط موجود در خصوص کارکرد سامانه مدیریت پرونده در کشور ایران، در ابتدا باید دیدگاه‌ها و رویکردهای مدیریتی نسبت به دستگاه قضایی تعدیل شوند، بسترهای اجتماعی و فرهنگی و روانی تأمین شود. و سپس از طریق روش‌هایی از جمله تغییر مقررات موجود و یا وضع مقررات تکمیلی یا ایجاد تغییرات یا اصلاحات ساختاری، تغییرات الکترونیکی و سایبری در سامانه مدیریت پرونده، افزایش مهارت کاربران این سامانه و غیره اقدام نمود. تا حد امکان باید نقش متخصصان رشته مدیریت و رشته مهندسی کامپیوتر کم‌رنگ‌تر از متخصصان رشته حقوق گردد. در غیر این صورت باید شاهد حذف قضات با حداقل توانایی مدیریتی یا دانش رایانه‌ای باشیم. در واقع در صورت تداوم پیشرفت در سیستم‌گرایی و مدیریت‌گرایی، صرفاً قاضی-مهندسان، قاضی مطلوب دستگاه قضایی محسوب خواهند شد. چه بسا یک قاضی به اندازه کافی از مهارت قضایی و دانش حقوق برخوردار باشد، لیکن به علت فقدان مهارت کافی در عرصه مدیریت و یا استفاده از سامانه‌های رایانه‌ای، از دستگاه عدالت کیفری حذف شود.

۴.۲. فرهنگ سازی

بهبود شرایط دادگاه‌ها و دادسراها در اثر استفاده از سامانه مدیریت پرونده، تا حد زیادی به شیوه توسعه و اجرای روش‌های مبتنی بر فناوری بستگی دارد و کارایی و بازدهی این روش‌ها به عواملی همچون هدایت دادگاه‌ها، منابع مالی، منابع انسانی و ظرفیت قضات، کارمندان و مراجعه‌کنندگان بستگی دارد. (Journal of judicial developments, 2018: 22) به همین دلیل در بستر فرهنگ مدیریت دادگستری باید این موضوع نهادینه شود؛ که سامانه مدیریت پرونده و اهداف تعیین شده در آن، خود موضوعیت ندارند؛ بلکه به منظور قضایاوری ایجاد گردیده‌اند.

۴.۳. نظارت پیشینی یا پسینی بر مدیران

فرایندهای نظارتی بر بینش و نحوه استفاده‌ی مدیران از سامانه‌های مدیریت پرونده، می‌تواند کارساز باشد. نظارت‌ها می‌تواند پیشینی یا پسینی باشد. به منظور نظارت‌های پیشینی می‌توان نهادی را تأسیس نمود که بر سیاست‌های سامانه‌ای مدیران نظارت نمایند. در واقع مدیران مکلف شوند سیاست‌های خود را مکتوب به این نهاد عرضه نمایند و در صورت موافقت این نهاد سیاست‌ها به اجرا در بیایند. در خصوص نظارت‌های پسینی، عملکرد مدیران مورد بررسی قرار خواهد گرفت و یکی از ملاک‌های ارزیابی مدیران می‌تواند رعایت اصول اساسی حقوق کیفری در اتخاذ سیاست‌های سامانه‌ای باشد.

۴.۴. پیش‌بینی ضمانت اجرا برای استفاده نادرست از سامانه سمپ

پیش‌بینی ضمانت‌اجراها در اثر استفاده‌ی آسیب‌رسان از سامانه سمپ و یا سیاست‌گذاری آسیب‌رسان در این راستا نیز می‌تواند تفکرات سیستم‌زده و آمارزده مدیران را تعدیل نماید. مدیران امروزه برای بررسی عملکرد و راندمان کاری قضات و کارمندان دادگستری بیش از اندازه به سامانه‌ها، اعداد و ارقام تکیه کرده‌اند. شاید تصمیم قاضی یک شعبه در یک پرونده به صورت خاص و محدود تأثیرگذار باشد ولیکن تصمیمات مدیران دادگستری در همه‌ی جوانب زندگی قضات و کلیه‌ی پرونده‌های وارده در حوزه‌ی قضایی مدیر مربوطه تأثیرگذار خواهند بود. پیش‌بینی ضمانت اجراها در قالب تخلفات انتظامی و رسیدگی به این تخلفات در دادگاه عالی انتظامی قضات می‌تواند تا حدی منجر به پیشگیری از اتخاذ سیاست‌های نادرست گردد.

نتیجه گیری

خط مشی مربوط به سامانه مدیریت پرونده پیرو جنبش‌های دولت الکترونیک در دهه هشتاد در یک فرایند انتقالی از کشورهای آمریکای شمالی و کانادا -به‌عنوان خواستگاه این خط مشی- و کشورهای اروپایی به ایران منتقل شده است. این نقل و انتقال نه یک انتقال اجباری بلکه یک انتقال اختیاری بوده است. مسائلی که موجب گزینش سامانه مدیریت پرونده به‌عنوان راه حل در کشور ایران شده است، تا حدودی با مسائل مربوط به کشورهای آمریکای شمالی و کانادا متفاوت بوده و با توجه به ساختار متفاوت حقوقی کشور ایران با این کشورها کارکرد این سامانه هم متفاوت شده است. در واقع آنچه به نظر می‌رسد به کشور ایران منتقل شده است نه ماهیت سامانه مدیریت پرونده در کشور آمریکای شمالی بلکه صرفاً پوسته، نماد و شکلی از آن سامانه است. البته اگر این موضوع به صورت مطلق بیان شود، کم لطفی در خصوص حسنات سامانه مدیریت پرونده خواهد بود. به نظر می‌رسد هرچند رسالت سامانه مدیریت پرونده قضایاوری در نظارت بر عملکرد دادگاه‌ها و دادسراها، پشتیبانی امور قضایی و اداری دادگستری، سهولت مدیریت پرونده از نظر ردیابی، برنامه‌ریزی و انجام سایر فعالیت‌های پشتیبانی، افزایش سرعت رسیدگی، کاهش فرایند اطلاع دادرسی، افزایش میزان شفافیت در رسیدگی و ... بوده است، لیکن ضمن حفظ این رسالت، کارکردهای منفی دیگری را نیز در ایران برگزیده و در حال حاضر به یک شمشیر دو لبه تبدیل شده است. یکی از لبه‌های شمشیر در حال ایراد جراحت بر روح و روان قضات است. درست است که بسیاری از امورات در اثر استفاده از پلتفرم سمپ (سامانه مدیریت پرونده) سر و سامان گرفته‌اند. لیکن این موضوع دلیل بر نادیده گرفتن عیوب بسیار مهم و گسترده استفاده از این سامانه نیست. سامانه مدیریت پرونده نوع خاصی از

قضاوت بر قضاات را ایجاد کرده است. قضاوت از جنس اعداد و ارقام. در سامانه مدیریت پرونده فرایند رسیدگی، احقاق حق و اجرای عدالت قضاات صرف نظر از ماهیتی که دارند از نظر شکلی به یک عدد تبدیل شده و مدیران دستگاه قضایی بر اساس آن اعداد و ارقام نسبت به سایر قضاات، فرایند ارزشیابی را انجام می‌دهند. مهم نیست که تعداد پرونده‌های وارده به یک شعبه چقدر است، مهم این است که عددی که در صفحه استعلام از کارکرد آماری شعبه در جلوی چشم مدیران باز می‌شود، عدد منفی را به نمایش نگذارد. این سامانه توسط متخصصان رشته رایانه و در اثر رویکردهای مدیریتی دولتی نوین -نشأت گرفته از رویکردهای مدیریت شرکت‌های خصوصی- به وجود آمده است. هنر مهندسان کامپیوتر، در تبدیل کیفیات انسانی و اجتماعی به اعداد صفر و یک برای داده‌سازی است. هدف مدیریت دولتی نوین نیز افزایش خروجی و بهره‌وری با کمترین میزان هزینه (شاید حقوق و وضعیت معیشتی قضاات) و در کمترین زمان ممکن است. به موجب فرایندهای تعریف شده در سامانه مدیریت پرونده، قضاات بر اساس نرخ رسیدگی پرونده‌ها که بر اساس کسر تعداد پرونده‌های مختومه شده در ماه در ازای پرونده‌های ورودی به شعبه در یک ماه محاسبه می‌گردد، ارزیابی می‌شوند. صرف نظر از اینکه تعداد پرونده‌های وارده و جنس و نوع و حجم پرونده چه بوده است. بدین سبک سامانه مدیریت پرونده، در دستگاه عدالت، بی‌عدالتی را در حق مجریان عدالت روا خواهد داشت.

علاوه بر آسیب‌های روان‌شناختی و اجتماعی و سازمانی که سامانه مدیریت پرونده بر قضاات دارد بر حقوق اشخاص طرفین نیز می‌تواند تأثیر منفی مستقیم یا غیرمستقیم داشته باشد. مهمترین آسیبی که سامانه مدیریت پرونده ممکن است به اصحاب دعوا وارد سازد، خطر انسانیت‌زدایی در اثر فرایند ساده‌سازی وقایع و اشخاص پرونده به موجب اعداد و ارقام و آمارها است. قضاات بر اساس معیارهای تعریف شده در سامانه مدیریت پرونده قضاوت می‌گردند، نه انسانیت و کیفیت رسیدگی. در چنین شرایطی روا است از قاضی‌ای که خودش با آمارها و ارقام و تعداد مختومه‌ها، قضاوت می‌گردد انتظار رسیدگی با کیفیت و غیرفرمی داشت. سامانه مدیریت پرونده به صورت غیرمستقیم به قضاات آموزش می‌دهد که آن‌چه موضوعیت دارد اعداد و ارقام هستند و نه انسان‌های دخیل در پرونده‌ها. بیشتر از آن‌چه که باید به سامانه مدیریت پرونده بها داده شود، در ایران به آن بها داده شده است. این سامانه نباید ترازوی سنجش اعمال قضاات به صورت مطلق قرار گیرد. عدالت، دادگستری و حق، کیفیاتی هستند که قابل تبدیل به اعداد و ارقام نیستند.

References:

- Aghababaei Taghanaki, A., & Kordalivand, R. (2024). Fair trial in the torus of digital managerialism of the criminal system. *Modern Technologies Law*, 5(9), 169-184. doi: 10.22133/mtlj.2023.412018.1239 [In Persisn]
- Bagheri, A. (2016). *The effect of the judicial case management system on the administrative health of the general justice of Hamadan province*, Masters dissertation, Allameh Tabatabai University, Faculty of Management and Accounting. [In Persisn]
- Bernard, T. J., Paoline III, E. A., & Pare, P. P. (2005). General systems theory and criminal justice. *Journal of Criminal Justice*, 33(3), 203-211.
- Buffet, M. & Camus, C. & Rigal, A. (2019), Performance vs Ethics: An Impossible Challenge for Today's Judges?, The European Judicial Training Network, Themis Competition Semi-Final D: Judicial Ethics and Professional Conduct, Sofia, Bulgaria.
- Bunge, M. (2000). Systemism: the alternative to individualism and holism. *The Journal of Socio-Economics*, 29(2), 147-157.
- Danayi Fard, H., & Alizadeh Thani, M. (2011). *New Public Management: Critical Research*, Tehran: Mehraban Eshar Institute of Books, 2nd edition. [In Persisn]
- Dolowitz, D. P., & Marsh, D. (2000). Learning from abroad: The role of policy transfer in contemporary policy-making. *Governance*, 13(1), 5-23.
- Farah Vashi, F. (2018). The new generation of CMS case management system in European courts, *Journal of Judicial developments*, (3), 22-23. [In Persisn]

- Ghasemi, R. (2015). *Managerialism in Iran's Criminal Process: Rising Context, Results and Challenges*, Doctoral dissertation, Tarbiat Modares University, Faculty of Law, Department of Criminal Law and Criminology. [In Persisn]
- Gensler, S. S. (2010). Judicial case management: caught in the crossfire. *Duke LJ*, 60, 669.
- Gramckow, H. (2005). Can US-type court management approaches work in civil law systems? Experiences from the Balkans and beyond. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 11, 97-120.
- Hall, A. D., & Fagen, R. E. (2017). Definition of system. In *Systems Research for Behavioral Science* (pp. 81-92). Routledge.
- Harari, Y. N., (2018). *Homo Deus: A Brief History of Tomorrow*, translated by Zahra Ali, Tehran: Farhang-e-No Publishing. [In Persisn]
- Hashemi, S. R., & Yosefi, Y. (2015). A Study of the Effect of Mechanization of the Judicial System on Job Satisfaction of Employees and Client Satisfaction in Kermanshah Courts. *The Judiciarys Law Journal*, 79(92), 193-211. doi: 10.22106/ijl.2016.18915 [In Persisn]
- Hopwood, S. (2014). The not so speedy trial act. *Wash. L. Rev.*, 89, 709.
- Jones, T., & Newburn, T. (2002). Policy convergence and crime control in the USA and the UK. *Criminal Justice*, 2(2), 173-203.
- Jones, T., Blaustein, J., & Newburn, T. (2021). Researching cross-national policy mobilities in crime control. *Criminology & criminal justice*, 21(3), 408-426.
- Journal of judicial developments. (2018). The quality of case management (CMS) in South Korea's judicial system, *Judicial Developments No. (2)*, 22-23. [In Persisn]
- Koohi Esfahani, K., Nadjafi Abrandabadi, A. H., & Farajiha, M. (2021). Transfer of Crime Control Policy; Is It Voluntary or Coercive?. *The Journal of Islamic Law Research*, 22(2), 605-636. doi: 10.30497/law.2022.242161.3147 [In Persisn]
- Lieberman, D. Z., & Long, M. E. (2018). *The Molecule of More: How a Single Chemical in Your Brain Drives Love, Sex, and Creativity--and Will Determine the Fate of the Human Race*. BenBella Books.
- Asli, M. R. (2023). Digital trends of criminology and criminal justice of the 21st century. *Journal of Digital Technologies and Law*, 1(1), 235-246.
- Healey, K. M. (1999). *Case management in the criminal justice system* (Vol. 2, No. 2). US Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.
- Hughes, J., & Bryden, P. (2016). Implications of case management and active adjudication for judicial disqualification. *Alta. L. Rev.*, 54, 849.
- Kingdon, J. W., & Stano, E. (1984). *Agendas, alternatives, and public policies* (Vol. 45, pp. 165-169). Boston: Little, Brown.
- Mohammadi, M. (2021). *Investigating the systemic impact of judicial case management on the agility of the judiciary (Case Study: Arak Justice)*, Masters dissertation, University of Judicial Sciences and Administrative Services. [In Persisn]
- Mohammadi, M. & Yagoubi, F. (2019). Investigating the impact of information technology and jihadi management in creating organizational agility in the Justice of Chaharmahal and Bakhtiari province, 1st *The International Conference on Interdisciplinary Studies in Management and Engineering*, Tehran. [In Persisn]
- National District Attorneys Association (2018), *Prosecutor Case Management System Functional Requirements*, SEARCH, The National Consortium for Justice Information and Statistics,
- Nazeri, A. H., (2016). Investigating the effect of using the CMS judicial case management system in improving the criminal proceedings (case study: Imam Khomeini Judicial Complex (RA) Mashhad), *National conference 4 corners of humanities*, Shiraz. [In Persisn]
- Newburn, T. (2002). Atlantic crossings: 'Policy transfer'and crime control in the USA and Britain. *Punishment & Society*, 4(2), 165-194.
- Nobakht, M. B., & Bakhtiari, H. (2008). *Electronic government and the feasibility of its establishment in Iran*, Tehran: Daftar Gostaresh Va Tolid Elm Publications (Islamic Azad University Research Assistant). [In Persisn]

- Parhizkari, S. R. (2021). Human Resource Management (Judicial Agents) in the Alavi Judicial System. *The History of Islamic Culture and Civilization A Quarterly Research Journal*, 11(41), 7-32. [In Persisn]
- Pourjabbar Masouleh, M. (2010). *Evaluation of the use of case management system in the criminal process of Iran*, Masters dissertation, Tarbiat Modares University, Faculty of Humanities, Department of Criminal law & Criminology. [In Persisn]
- Rousta, R. (2017). *Electronic Trial and its Effects on Fair Trial in Iran Criminal Justice*, Masters dissertation, Allameh Tabatabai University, Faculty of law and political sciences, Department of Criminal law. [In Persisn]
- Sardari, A. & Azimzadegan, H. (2004). *Principles and basis of information technology*, Hamedan: Noor-e-Elm Publishing, 1st edition. [In Persisn]
- Van Dijck, J. (2014). Datafication, dataism and dataveillance: Big Data between scientific paradigm and ideology. *Surveillance & society*, 12(2), 197-208.
- Visser, M., Schouteten, R., & Dijkers, J. (2019). Controlling the courts: New Public Management and the Dutch judiciary. *Justice system journal*, 40(1), 39-53. Doi: 10.1080/0098261X.2018.1539645

استناد به این مقاله:

آقابابایی طاقانی، عظیم و فرحیه، محمد (۱۴۰۴)، « سامانه عدالت جنایی در جنبه سامانه مدیریت پرونده (سمپ)»، پژوهشنامه حقوق کیفری، دوره ۱۶، پیاپی ۳۱، صص ۷-۲۰. DOI: 10.22124/jol.2024.27252.2466

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

